

- : учебно-методическое пособие / С. И. Архангельский. М. : Высшая школа, 1980. 386 с.
3. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. 2003. 10. С. 8–14.
 4. Боришевський М. Й. Саморегуляція оцінної діяльності вчителя як вид психічної активності / М. Й. Боришевський, І. М. Галян. К. : Дніпро, 2001. 74 с.
 5. Дробот А. А. Педагогическое обеспечение личностного самоопределения подростков средствами дополнительного образования в школе : автореф. дис.... канд. пед. наук / А. А. Дробот. Ставрополь, 2005. 22 с.
 6. Гербарт И. Ф. Педагогический словарь / И. Ф. Гербарт. М., 1960. Т. 1. С. 242.
 7. Занюк С. С. Розвиток особистісної активності та здатності до самомотивування у студентів-філологів / С. С. Занюк // Актуальні проблеми психології: Етнічна психологія. Історія психології. Психолінгвістика. К. : Міленіум, 2006. Том IX. Ч. 1. 338 с.
 8. Елканов С. Б. Основы профессионального воспитания будущего учителя / С. Б. Елканов. М. : Просвещение, 1989. 135 с.
 9. Лосева Н. М. Глобальні комп'ютерні мережі та мотив самореалізації / Н. М. Лосева, А. І. Дзундза // Сборник трудов четвертого научно-методического семинара «Информационные технологии в учебном процессе» / под ред. М. И. Жалдака, И. Г. Захарченка, И. О. Макаровой, В. Л. Малоряна. Одесса : ЮГПУ им К. Д. Ушинского, 2003 С. 21–23.
 10. Мельник І. М. Етапи професійного становлення майбутнього педагога / І. М. Мельник, О. В. Гончарук // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. Черкаси : ЧНУ, 2012. 24 (237). С. 100–103.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ БЕЗПЕКОЗНАВЧИХ ДСЦИПЛІН ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ЗП(ПТ)О

*Шабатура С. С.
м. Полтава*

Анотація. У статті висвітлюються актуальні питання щодо проблем викладання дисциплін, пов'язаних з безпекою людини у закладах вищої педагогічної освіти. Визначено ефективність навчально-виховного процесу задля вирішення сучасних проблем підготовки з безпеки життєдіяльності майбутніх педагогів професійного навчання. Виокремлено комплекс методів навчання, які доцільно використовувати під час проведення будь-якого типу заняття з безпеки життєдіяльності з метою формування професійної компетентності фахівців, удосконалення методики підготовки студентів за теоретичною та практичною складовими з цілеспрямованим формуванням у них фахової компетентності, а також постійного професійного самовдосконалення студентів, що сприяє їх самоактуалізації, формуванню професійних потреб, мотивів та мотивацій.

Ключові слова: професійна освіта, безпека життєдіяльності, методи, студенти, фахівці, технології.

Події, які відбуваються в нашій країні останнім часом, викликають глибокі зміни в усіх сферах суспільного життя, адже в умовах активного зростання рівня технічних досягнень і збільшення кількості аварій та катастроф техногенного та екологічного характеру країна має гостру потребу у висококваліфікованих фахівцях для здійснення контролю за забезпеченням вимог державних стандартів, норм і правил з питань безпеки, за дотриманням вимог чинного законодавства у сфері безпекознавства.

Одне з провідних місць у даному аспекті посідають фахівці з безпеки праці, професійна діяльність яких має інтеграційний характер, оскільки відноситься до складної групи нечисленних професій, що функціонують одночасно в кількох системах, а саме «людина-людина», «людина-техніка» та їх модифікації.

У зв'язку з цим зростає роль і відповідальність системи вищої освіти України за підготовку молоді з питань, які належать до галузі безпеки життєдіяльності, формування навичок безпечної поведінки. Тому одним із основних завдань ЗВО є розвиток у молодого покоління мислення і свідомого ставлення до безпечної поведінки, від чого буде залежати не

лише особисте здоров'я, а й здоров'я та безпека оточуючих.

Дисципліни, пов'язані з безпекою людини, є важливими у підготовці майбутніх педагогів у цілому, та педагогів професійного навчання зокрема. Вони вивчаються з метою формування у майбутніх фахівців із вищою освітою необхідного в їхній подальшій професійній діяльності рівня знань і вмінь із правових та організаційних питань охорони праці, основ фізіології, гігієни праці, виробничої санітарії, безпеки процесів праці та пожежної безпеки, визначеного відповідними державними стандартами освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням викладання дисциплін, пов'язаних з безпекою людини у ЗВО України відповідно до вимог кредитно-модульної системи, присвячено працю Я. Семчук, О. Малишевської, Р. Борисюк. Питанням покращення підготовки студентів з безпеки життєдіяльності присвячені роботи В. Жидецького; Є. Желібо, Н. Заверухи, В. Зацарного.

Метою статті є аналіз сучасного стану проблем і нормативно-правових засад викладання безпекознавчих дисциплін у ЗВО України.

Виклад основного матеріалу. Під час вивчення дисциплін, пов'язаних з безпекою людини, чітко проглядається тісний взаємозв'язок наук (фізики, математики, хімії, біології тощо) та їх прикладних напрямків (технології виробництва, приладобудування, технологій, матеріалознавства, безпеки експлуатації та ін.), які детально дозволяють розкрити історію розвитку уявлень про безпечні методи праці та виробництва.

Ефективність навчально-виховного процесу з безпекознавчих дисциплін, у першу чергу, залежить від вибору викладачем форм, методів і прийомів проведення занять. Викладач має бачити великі резерви використання в навчальному процесі сучасних досягнень науки і техніки, а також ефективно використовувати їх в освіті. Зокрема, такий засіб діяльності, як комп'ютер, дозволяє достатньо повно врахувати початковий рівень пізнавальної діяльності студентів та їх індивідуальні особливості. На цій основі у закладі вищої освіти активно використовуються сучасні педагогічні технології та новітні інформаційно-комунікаційні технології.

У ситуації, що склалася, зрозумілим є те, що кожна людина і, безперечно, людина з вищою освітою (педагог професійного навчання) повинна усвідомлювати важливість питань безпеки життєдіяльності людини. Підготовка студентів у рамках безпекознавчих дисциплін містить теоретичні питання, спрямовані передусім на формування світогляду, вироблення ідеології поведінки і забезпечує майбутніх фахівців важливим інструментом не лише щоденного безпечного контактування з навколишнім світом, а й готує до безпечного виконання технологічних процесів різних рівнів складності, формує світогляд майбутнього фахівця, який у своєму звичайному житті повинен забезпечувати попередження розвитку надзвичайних ситуацій або зменшення наслідків від їх розвитку.

У зв'язку з перебудовою системи освіти України, удосконаленням навчального процесу в цілому, перед викладачами закладів вищої освіти виникає необхідність пошуку тих методів навчання, які б удосконалювали самостійну роботу студентів, забезпечували розвиток у них гнучкості мислення, ініціативності, пізнавальної активності, самостійності прийняття правильних рішень, творчого підходу до розв'язання проблемних ситуацій.

Однак сучасна система навчання з питань безпеки людини потребує подальшого вдосконалення як за змістом, так і за організаційними формами навчання. Проблема вдосконалення сучасного змісту навчальних програм і планів стає актуальною особливо тепер, що пов'язано, насамперед, з постійним розвитком науково-технічного прогресу та інноваційних технологій сучасного виробництва, а розвиток останніх, у свою чергу, диктує нові небезпеки, з якими людина не стикалася і до тепер.

Водночас, вирішення сучасних проблем підготовки з безпеки життєдіяльності майбутніх педагогів професійного навчання необхідно насамперед спрямовувати на виконання таких завдань:

- розробка додаткових освітніх компонентів з безпеки життєдіяльності, завдяки яким студент має можливість більш глибоко вивчити те чи інше природне, техногенне, соціально

небезпечне явище, а, разом з цим, познайомитися з традиційними, новими і передовими способами захисту від існуючих небезпек і загроз;

- удосконалення навчальних програм з безпеки життєдіяльності з урахуванням міжпредметних зв'язків з фаховими дисциплінами студента;

- розробка нових підходів до самостійної роботи студентів, які передбачають різноманітність її видів, і повною мірою забезпечують оволодіння умінням вирішувати професійні завдання, особливо «навчити» дій у випадку різних небезпек;

- використовувати активні мультимедійні та інтерактивні форми навчання.

- залучати до освітнього процесу практичних працівників – медиків, пожежних працівників, службовців з досвідом практичних дій, що підвищить інтереси і, як наслідок, якість знань і умінь;

- створювати навчальну літературу нового покоління (електронні посібники) з урахуванням особливостей навчання безпеки життєдіяльності студентів майбутніх педагогів;

- під час проведення будь-якого типу заняття з безпеки життєдіяльності доцільно використовувати комплекс словесних (вербальних) або інформаційно-повідомлювальних методів навчання.

Словесні методи, – це методи словесної передачі та слухового сприйняття. До них належать: розповідь, пояснення, лекція, бесіда, диспут, семінар, робота з підручником. За рівнем активності студентів і способом передачі інформації словесні методи можна поділити на дві групи: монологічні та діалогічні. Кожна група і кожний метод мають дидактико-методичні особливості. Зокрема, монологічні методи дають можливість повідомити студентам великий обсяг інформації, але їхня активність буде низькою. Тому для активізації пізнавальної діяльності студентів потрібно поєднувати моно- і діалогічну групи методів.

Словесні методи мають певні особливості. Наприклад, розповідь характеризується чіткістю, емоційністю і виразністю викладання, швидким темпом. Розповідь буває вступною, у вигляді пояснення, як підсумок. Пояснення – це поняття сутності закону, правил, що вивчаються; характеризується аналізом, висновком, формулою, побудовою схеми, графіку, уповільненим темпом з паузами.

Лекція – це логічне, послідовне повідомлення інформації, яке характеризується судженнями, висновками та підсумками. Для неї характерною є наявність наукових відомостей. Розрізняють вступні, оглядові і підсумкові лекції. Лекція являється одночасно і формою, і методом навчання.

Бесіда – це діалогічний метод, який є досить складним і потребує належної підготовки. Бесіда буває: пояснювальна, евристична, узагальнювально-повторювальна, мотивуюча, інструктивно-методична, контролююча тощо.

Практичне заняття у вигляді семінару характеризується активним застосуванням знань, йому передують самостійне опрацювання студентами підручника та додаткових джерел.

Семінар проводиться наприкінці вивчення теми або розділу і сприяє поглибленню та вдосконаленню знань, формуванню умінь і навичок, засвоєнню важливих тем. Робота з книгою розвиває у студентів інтелектуальні здібності, набуття навичок щодо навчання, сприяє розвитку правильної мови тощо.

Наочні методи використовують для полегшення сприймання матеріалу. До них відносять: ілюстрації (плакат), демонстрація (кінофільм, телепередача, комп'ютерний ролик, діюча модель, мультимедійна презентація), показ (на практичних заняттях), спостереження. Практичні методи призначені для формування інтелектуальних і загальнонаукових умінь та навичок студентів. Під час вивчення дисципліни можуть застосовуватись метод практичних робіт, дослідницька робота, моделювання, самостійна робота.

Проблемно-пошукові методи активізують пізнавальну діяльність студентів, розвивають розумові здібності, стимулюють творчу діяльність, привчають до самостійності тощо. За ступенем проблемності їх можна розмістити так: репродуктивний (відтворювальний); частково-пошуковий (самостійна робота, узагальнення); евристична бесіда (дослідницький – лабораторні дослідження).

Логічні методи – використання методів індукції, дедукції, синтезу аналізу та порівняння, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу, реалізації міжпредметних зв'язків, розвиває логічне мислення студентів тощо. Методи колективної розумової діяльності – мозкова атака, пізнавальна суперечка, навчальні дискусії, аналіз життєвих ситуацій та інше; їх використовують для того, щоб викликати інтерес, визначити колективну думку.

Імітаційні (ігрові) методи найбільше активізують процес навчання. Вони бувають індивідуальними і колективними (інтерактивними, від англ. interaction – взаємодія, вплив один на одного). До індивідуальних належать імітаційні вправи, аналіз конкретних ситуацій, до колективних – розігрування ролей, ігрове проектування, навчальні ділові ігри. Ці методи базуються на наслідуванні якогось процесу, події чи структури управління. Характеризуються вони наявністю імітаційної моделі. З дидактичного і методичного погляду навчальні ділові ігри, ігрове проектування можуть виступати у навчальному процесі як ігровий метод, засіб активізації, структурний елемент заняття або як форма організації навчальної діяльності студентів. Бінарні методи охоплюють методи викладання або керування, і методи уміння.

На заняттях з безпеки життєдіяльності використовуються як традиційні (загальні) методи навчання, так і спеціальні, які тісно пов'язані між собою і доповнюють один одного.

Оптимальність добору відповідного методу навчання визначається характером діяльності та взаємовідносин «викладач – студент», глибиною й міцністю набутих знань, умінь і навичок, а також тим, якою мірою він викликає пізнавальну, емоційну й практичну активність студентів і формує у них мотивацію навчання.

Таким чином, ефективність викладання курсів, пов'язаних з безпекою людини, визначається методикою навчання, дидактичним і матеріальним забезпеченням предмету та вмінням викладача використовувати всі сучасні технології навчання для вирішення поставлених навчально-виховних завдань, а високопрофесійний рівень педагогічних фахівців з питань безпекознавства дозволить знижувати травматизм до рівня економічно розвинених держав.

Висновки та перспективи подальших досліджень. При підготовці фахівців варто враховувати роль безпекознавчих наук у формуванні стійких уявлень про характер технологічних процесів та специфіку роботи підприємств, а також професійних навичок майбутніх фахівців галузі професійної освіти.

Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності», як система забезпечення та збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності є найважливішою складовою професійної освіти, вона може бути доповнена з урахуванням спеціалізації ЗВО або напряму підготовки студента. Але проблеми формування необхідних знань, умінь і навичок та підвищення їхньої якості з питань безпеки праці, проблеми удосконалення форм і методів викладання наук, пов'язаних з безпекою людини, проблеми впровадження та використання інформаційних, модульних, особистісно-орієнтованих технологій під час вивчення безпекознавчих дисциплін і на даний час залишаються нагальними.

Отже, необхідно творчо підходити до удосконалення підготовки випускників ЗВО, в тому числі використовуючи сучасний європейський досвід. Подальші дослідження теми повинні спрямовуватися на пошук і впровадження нових та сучасних оптимальних форм і методів навчального процесу з метою покращення практичної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання у ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Безпека життєдіяльності, цивільна І. оборона та охорона праці: Інтегрована навчальна програма. Київ: Освіта України, 2005. 24 с.
2. Величко С. П., Царенко І. Л. Методика викладання безпеки життєдіяльності: навчальний посібник. Київ: КНТ, 2008. 318 с.
3. Волненко Н. Б., Богатов О. І., Кулявець Ю. В., Литвиненко В. М. Щодо необхідності перегляду навчальних програм з дисципліни «Безпека життєдіяльності». *Вісник Національного технічного університету «ХПИ»*. 2009. № 9. С. 54–59

4. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; За ред. Є. П. Желібо. 6-е вид. Київ: Каравела, 2010. 344 с.
5. Жидецький В. Ц. Основи охорони праці: підручник. Львів: Афіша, 2002. 320 с.
6. Запорожець О. І., Русаловський А. В., Заплатинський В. М., Халмурадов Б. Д. Питання державного регулювання викладання у ВНЗ дисциплін «Безпека життєдіяльності». *Безпека життєдіяльності*. 2007. № 11. С. 11–13.
7. Кобилянський О. В. Вивчення безпеки життєдіяльності при підготовці бакалаврів економічного спрямування. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка*. Тернопіль, 2010. № 1. С. 243–250.
8. Семчук Я. М., Малишевська О. С., Борисюк Р. З. Впровадження Болонських декларацій у практику підготовки фахівців у сфері цивільного захисту. *Безпека життєдіяльності*. 2010. № 6. С. 18–20.
9. Чорна Т. М., Заєць В. А., Нецадим Л. П., Слободян О. П. Проблеми викладань циклу з питань безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах. *Безпека життєдіяльності*. 2012. № 11. С. 11–13.